

„Saját ötleteken szeretnék dolgozni”

Thimár Attila interjúja Kaiser Ottóval

KAISER OTTÓ (1953) Budapest

► **Thimár Attila: A 2019-es évod nagyon sűrűre sikerült, legalábbis így éreztem, akárhányszor csak beszélgettünk. Minden évod ilyen eseménydús, vagy most éppen így alakult, hogy összejött sok munka, felkérés?**

► Egy tegnapelőtti telefonbeszélgetés alkalmával mondta ezeréves barátom, hogy én még olyan évod nem láttam, ami neked ne lett volna sűrű. Ez valóban így van, már elég régóta. Sietve hozzátenném, ez törvénytörő, hiszen ebből élek, s életben kellett maradnom. Eddig készítettem negyven vagy ötven könyvet, ám ezek nem mindegyike volt saját elhatározás, többnyire megrendelésre készülték. Ahogy egy villanyszerelő, mondjuk, huszonöt lakást villanyszerel egy évben, én csináltam évenként három könyvet. Jól-rosszul. A tavalyi év azért különleges mégis, mert furcsa módon egész kiállítássorozatokba estem bele, pedig nekem ez soha nem volt vágyam. Nem vagyok egy kiállító művész. Nem is akartam az lenni. Az utóbbi években azonban egyre jöttek a meghívások, és végül azt vettem észre, hogy egy délnyugat-balkáni sorozatban is benne vagyok. Hat országban, országokonként két-három helyszínen állítottuk ki a Kinszki Imre–Kaiser Ottó: *Budapesti mesék* című kollekciót. Közben a Kárpát-medencét bemutató anyagomból csipegettek különböző megbízók és szervezők, Brüsszelben pedig a tizenöt éve folyamatosan bővülő íróportrékat állítottam ki.

► **Volt olyan felkérés vagy meghívás, amelyet visszautasítottál? Nehezen mondasz nemet?**

► Igen, nehezen mondom nemet. Nem szoktam visszautasítani felkéréseket, ahhoz másfajta habitus kellene. Szeretem, ha flow-ban vagyok. Úgy vélem, mindenből adódik egy új lehetőség, új feladat, másfajta kihívás. Komolyzenei és jazzkoncertek háttérvetítését vállaltam például egy időben, amelyekből rengeteget tanultam, s ami nagyon messze esik attól, amit addig csináltam. Kis filmbetéteket készítettem, s fotóval kombinálva negyven-ötven perces „történetek” születtek, amelyeket olykor nyolc-tíz méteres magasságúra kivetítve élvezhetett a nagyérdemű. Ez is csak egy beszélgetéssel kezdődött, aztán megbízás lett belőle, majd folytatódott néhány évig. Szóval, nem szívesen mondom nemet, csak ha nyomós oka van, vagy ha az időmbe végképp nem fér bele.

► **Ezek szerint bárki megkereshet téged bármilyen ötlettel, mert te szívesen próbálsz együttműködni, ha látod ennek a lehetőségét.**

► Ezt azért tegyük inkább múlt időbe. Pár hónapja úgy alakult az életem, hogy elhatároztam, többet megrendelésre nem dolgozom. Nyilván lesz még egy-két olyan feladat, amit elvállalok, de alapvetően saját ötleteken szeretnék dolgozni. Tehát ha most hirtelen megkeres valaki, akkor azt hiszem, fél évod elkésett. Jelenleg párhuzamosan dolgozom két anyagon, és nem érdekel, lesz-e belőle könyv vagy sem, lesz-e belőle kiállítás vagy sem. Maga a munka érdekel.

► **És ha fordítok egyet a kérdésen, és azt mondom – egy mecénás vagy szponzor vagyok –, rendszerben, csinálj bármit, azt támogatom és finanszírozom, mert a Kaiser Ottó egy olyan márkanév, amely biztosan eladható lesz. Ilyen feltétellel elvállalnál feladatokat?**

► Nyilvánvaló. Az előbb említett két ötlet valószínűleg életképes üzleti szempontból is, de nem szeretném, ha határidők és elvárások szorongatnának, ezért most csak a feladattal foglalkozom. Az egyik anyag az Árpád-kori templomokról szólna, a fellelhető és tetten érhető hitélettel együtt, a másik pedig a gyimesi csángók varázslatos hétköznapjairól. Na, meg arról a mindössze harminc kilométeres völgyről, ahol hatalmasakat lehet kalandozni a patakok mellett, fel a hegyekbe, az eldugott hegyi falvakba.

► **Ez a barátság a csángókkal hogyan kezdődött? Nem evidens, hogy egy fotós rögtön ott kezdi pályáját...**

► Több könyvet készítettünk a Kárpát-medencéről, eközben néhányszor áthaladtunk ezen a völgyszakaszon, és mindig éreztem, hogy itt olyan mágnes van a föld alatt, ami engem bizony visszarángat. Visszatértünk családotól is, telelni, nyaralni. Persze soha nem tudtam megállni, hogy ne fény-

képezek. Kapcsolatok kezdtek kialakulni helybéliekkel, akik a munkámat segítették, s már nem volt menekvés, Gyimesfüggő lettem! Kisvárosi emberként itt, a Budai Várban nagyon jól érzem magam, ez az én világom. Úgy érzem, befogadtak. De ott is. Meglepett, hogy egyszer csak lett egy másik baráti környezetem. Hadnagy Lehel erdőmérnök barátom napokra odaadja a terepjáróját, hogy a legeldugottabb helyekre is eljuthassak, a csíkszeredai Ádám Gyula fotográfus barátom, aki emberemlékezet óta ugyancsak a csángókat fényképezi, jön velem, segít a legkülönbözőbb emberekhez eljutni, képet készíteni róluk. Órákon keresztül a szakadó esőben áll velem együtt a lovakat patkoló kovács mellett, a féltető alatt. Másnap együtt hallgatjuk Gyugyu bácsit, a mesemondót, s közben az jár a fejemben, hogy milyen fantasztikus emberekre, milyen fantasztikus teljesítményekre bukkantam. Szóval, elkezdtem oda visszajárni. Tanulok tőlük minden alkalommal, hiszen a gyógynövényektől a számítógépekig, az állattenyésztéstől a paplanernyőzésig mindenhez értenek! Közben naplót vezetek, hátha alkalmas lesz majd kísérőszövegnek a képekhez, ha mégis nyomdába kerül egyszer.

De mindez nem olyan nagy dolog, hiszen azok a fotósok, akiknek van valamilyen becsípődése, sokkal komolyabb utazásokra, sokkal komolyabb kitelepülésekre is képesek.

► **Azt mondod, hogy a csángókról szóló könyvet naplószerűen képezed el saját szövegeiddel kiegészítve. A betű és a kép hogyan képez harmóniát benned? Milyen viszonyban vannak egymással?**

► Ez azért érdekes dolog, mert igazából soha nem akartam a betűvel foglalkozni. Nem akartam írni. Hat vagy nyolc évvel ezelőtt, amikor még nem volt más lehetőség az internetes megnyilvánásra, mint hogy blogolt az ember – ma ez már öreges kifejezés –, ha nem volt alkalmas fotóm, feltettem egy-két nagyon rövid írást. Isten tudja, miért, de megírtam egy idős házaspár egyik napját, amit teljes egészében én találtam ki. Aztán jött egy komment az egyik kolléganőmtől, hogy szeretné tudni ennek a házaspárnak az előző napját. Hát akkor megírom – gondoltam. Furcsa módon kiderült, hogy bennem van az is, meg az egész történetük. De nem tudom, hogy miként van bennem, s az életemnek még nem volt olyan nyugodt szakasza, hogy ezt végiggondoljam, honnan ragadt ez meg bennem. Aztán megírtam az előző napjukat, és megint az előzőt. Nem gondolom, hogy be fogom fejezni valaha, bár megvan már több mint a fele. Egy párról szól, akik valamikor a két világháború közötti társadalom kompromisszumai alapján összeketültek, s a történet tragikus fordulópontja egészen a késői Kádár-korszakban következik majd.

Azért érdekes most erről beszélni, mert pont a napokban jutott eszembe, hogy mit is akarok én voltaképpen a fotográfiától. Vissza tudok-e még állni ahhoz a ponthoz, ahonnan elindultam? Ahhoz a ponthoz, amikor 17-19 évesen portrékat készítettem a pápai öregek otthonában? Mennyire tudom ledobálni a koloncokat ahhoz, hogy újra elkezdjem a fényképezést fölfedezni? Tudom-e feledni a sok-sok megrendelésre készült kép emlékét? Tudom-e, merem-e magamat olyan helyzetbe hozni, hogy gyengét produkálok, mint a pályám legelején, amikor kísérleteztem mindennel? És mikor ezeket kérdeztem magamtól, rájöttem, hogy írás közben sokkal szabadabbnak érzem magam. Ha betűkkel foglalkozhatok két-három félnapot, akkor az adott történetben élek, szinte lebegek. A fényképezés nem tud ilyen lenni. A fényképezés túl konkrét, abban befolyásol a valóság, és eléggé topon kell lenni ahhoz, hogy a pillanatfelvételek jól sikerüljenek. Számomra a fényképezés mégiscsak a dokumentáció és a pillanatfelvétel ereje. Lehet vele művészkedni, lehet lírázni, sok mindent lehet csinálni, de azt gondolom, hogy amiért a Jóisten ide pottyantotta nekünk a fényképezést, az a dokumentáció. Láta, hogy itt töketlenkedünk a Földön, s egyszerűen nem értjük a múltat, nem tudunk szembenézni önmagunkkal. Láta, hogy nézik magukat ezek a mihasznák a vizek tükröződő felületeiben, nézik magukat velencei tükrökben, mégsem látják a valóságot! Nosza, adott egy tippet annak a Daguerre gyereknek, próbálkozzon meg ezzel a fotográfia dologgal. Szerintem nagyon messze nem tud elkanyarodni a fényképezés lényege a rögzítéstől, a dokumentálástól. Ez viszont erősen a való élethez köt. Amikor úton vagyunk, s valamilyen könyvet csinálunk, az kőkemény szolgálat reggeltől estig. S a feldolgozás még csak azután kezdődik a szállodában. Az ottlét minden percét ki kell használni. Az időjárástól az emberi szituációkig mindenre figyelni kell, hogy értékes legyen a napod. Nem nyaralni méisz. Ez rettenetesen fárasztó, kiszipolyozza az embert. Ehhez képest írás közben lubickolok. Ezzel nem azt akartam mondani, hogy az írók nem tudnak jól megszenvedni egy-egy művet, s nem cipelnek gigantikus puttonyokat, azt meg végképp nem gondolom, hogy az írás könnyebb műfaj, csak azt, hogy én ebben, amatőrként, jobban érzem magam.

► **Ebből az következne, hogy egyre több album készül majd, amelyikben saját képeidhez saját írásaid szerepelnek.**

✓ Ez következne, igen. Másrészt az is igaz, hogy nincsen olyan emberem, akinek odaadhatnám az írásaimat, hogy ne csináljak magamból nyilvánosan is hülyét. Olyan, akiben ezer százalékgig megbíznék, s hagynám, hogy itt-ott belejavítson, átszerkessze. Azért nincsen, mert ezzel én nem éltem még együtt. A fotóalbumokban nagyobb biztonsággal mozgok, bár ahogyan említettem, a könyveim nagy részénél a kiadó szempontjait és az eladhatóságot is szem előtt kellett tartani, így talán négy-öt olyan kötet van közöttük, amellyel azonosulni tudok.

➤ **Nem lehet kihagyni azt a kérdést, hogy melyik a négy-öt könyv.**

✓ Amit nagyon szeretek, az a *Határtalan irodalom* második kötete. Az abban végzett munka kiemelkedik a sorozat három kötete közül is. Nagyon szeretem még *Az én Európám* című kötetemet, ahol saját szövegek egészítik ki a képeket. Ez valamiféle kezdeménye volt annak, amiről az előbb beszélünk, de állandó kapkodás és tűzoltás közben éltünk akkor, így igazán nincs kiérlelve. Gondolom, le kellett adni karácsonyig, miközben még szükség lett volna egy fél évnyi munkára. Szeretem a Provence-könyvet. Az egy nagyon szép és lelkiismeretes háromszor egy hónapnyi munka volt, amikor megpróbáltunk valamit, de igazából folytatni kellene. Szeretem a Kinszki–Kaiser-féle kiállítást, amelynek címét az én javaslatomra változtattuk meg *Budapesti mesékre*. Kinszki Imre nyolcvan évvel korábbi felvételei mellé tettem le a magam képeit, figyelve az ő vízióira, stílusára. Ebből lett egy furcsa és egységes világ, amelyben alig lehet megállapítani, hogy melyik kép mikor készült. Egyikőnk sem törekedett arra, hogy felesleges korjegyeket tegyen a képére. Az egész kiállítás egy vízió, s mi szinte ugyanazokat a történeteket meséljük el. Fotótörténetileg is érdekes, hogy nyolcvan év különbséggel elkészült képpárokat végigcipelsz a világban, és így hirdeted Budapest értékeit. Ezeket szeretem. Meg persze egyes képeket szeretek, de azt is szoktam mondani, hogy én még nem kezdtem el fényképezni. Talán eztán megengedhetem magamnak azt, hogy olyan képeket hozzak létre, amelyet én fontosnak tartok, és csak a legértékesebbeket mutassam meg belőle. Mindig az a veszély, amikor időre dolgozunk, hogy kénytelen vagy a második-harmadik vonalbeli alkotásaidat is felhozni, mert az adott oldalpárra kell egy ilyen kép is, meg egy olyan is. De hát ezek a könyv- és az újságkészítés velejárói.

➤ **Ez a szép királyi többes vajon Kaiser-plural, vagy tényleg többen dolgoztok együtt?**

Ketten.

➤ **Kivel és miként tudtok jól együtt dolgozni, hiszen nagyon sok fotós van, aki egyedül dolgozik?**

✓ A „ketten” azt jelenti, hogy a feleséggel dolgozunk, aki nem fényképez, hanem a teljes háttérmunkát végzi. Én csak a gombot nyomkodom. Nagyjából azonos az ízlésünk, és ő ismeri az én elvárásaimat. Azt is gondolom, hogy – és ez teljesen természetes – én ezeket a könyveket nem tudtam volna összehozni nélküle. Két-három hétig úton lenni, meg úgy élni, hogy két hetet itthon, azután két hetet külföldön, két-három éven keresztül... Ezt egyedül nem tudtam volna megtenni, ehhez társ kell. Ha a feleség, akkor feleség, ha alkotó is, akkor még jobb. Zsuzsa, hála Istennek, ilyen alkotó típusú feleség, aki pillanatok alatt magába szippantotta az egész digitális világot. Most már a kisujjában tartja. Hozzám képest főképpen, mert bizonyos szintekre már nem is akarok belépni, annyira nem érdekel a digitalizáció. Így viszont teljes mértékben kiegészítjük egymást. Olykor persze egy kicsit erőszakosabb vagyok a kelleténél.

➤ **Hm... miben? A fényképezésben vagy az együttműködésekben?**

✓ A kettő összefügg. Abban vagyok erőszakosabb, hogy megszállottabban akarom a dolgokat csinálni, mint ami racionális lenne, és ő ezt gyakorlatias nőként és külsőként nézve látja. Látja, hogy hülyeség volna tizenharmadszor is felmenni arra a dombra, amelyről már tizenkétszer legurultam. Én kicsit konok vagyok, ebből néha vannak nézeteltérések, de semmi másból nincsenek.

➤ **Meg szoktátok beszélni, hogy ez a kép jól sikerült, az meg nem? Vagy előfordul olyan eset, amikor te megcsinálod a képeket a nap folyamán, mondjuk, 800-1000 képet, aztán a feleséged átválogatja? Így neked már csak a leválogatott anyagot kell nézned?**

✓ Nem, a válogatást én végzem. Ebben is konok vagyok. Nyugodtan letehetném ezt a terhet is magamról, mert pontosan tudjuk a másikról, hogy melyik képet engedné tovább, melyiket nem, de nem teszem le, mert akkor őrajta már sokkal több lenne. És szükségem van arra, hogy lássam, mit végeztem.

➤ **Mennyire vagy szigorú válogató saját képeiddel kapcsolatosan? Megcsinálsz egynapi anyagot, és maradhat egy-kettő, vagy szívesen megtartasz sok képet?**

✓ Ilyen szempontból puhakezű vagyok. Nem válogatok szigorúan, de egyszerűen azért, mert úgy érzem, hogy a munka utáni válogatás nem jó ritmus. Nem tudsz munka után hitelesen válogatni, ahhoz el kell telnie két-három napnak vagy egy hétnek. Ez műfajonként változik, de különösen, ha portréről van szó, vagy egyszerűen csak ember szerepel rajta, akkor semmiféleképpen nem akarom azonnal válogatni. Túlságosan erős bennem az élmény. Ez bármilyen portré esetében igaz, legyen szó a Nemzeti Színház öltözőjében egy művészről vagy parasztháznál egy gazdálkodóról. Amikor fényképezek valakit, akárhogyan is, de folyamatos kommunikáció van közöttünk. Lehet az verbális vagy éppen metakommunikáció, de van. Ő hat rám, és úgy gondolom, én is hatok rá. Ha ő hat rám, és ez erős hatás, akkor azt én nem tudom levetkezni este a szállodában, tehát rosszul fogok válogatni. Ezért kell eltelnie pár napnak.

✓ **Az ugyan művészetelméletileg érdekes kérdés, hogy akkor nem tudok válogatni, ha nagyon hat rám a kép, és akkor tudok, ha nem hat rám olyan erősen, de ezt most ne nyissuk meg. Mindenesetre szerinted szükséges egy kis kívülállás a fényképezéshez.**

✓ Ez biztos, hiszen ha publikációról van szó, márpedig a fényképezés mögött ott van a feltételezett publikáció, akkor az publikumot feltételez. Ilyenkor idegen emberek néznek rá az általad „legyártott” képre. Ha nem tudod egy kicsit az ő szemükkel is nézni, akkor az téves válogatás lesz. Másrészt te is ismered a helyzetet, amikor egy bulin találkozol valakivel, aki a varázslatos személyiségevel hat rád, de másnap már nem biztos, hogy a szavakra, gondolatokra is pontosan emlékszel. Könnyen fedésbe kerülhet a lényeg. Néha napokig is eltart, hogy hitelesen lásd magát az embert.

✓ **Most portrékról beszéltünk, de neked nagyon sok tájfotód, épületképed is van. Ott hogy működik a hatás, ami mentén kiválasztasz egy látványt?**

✓ Ott más oknál fogva mondom azt, hogy később kell válogatni. Van egy bejárando útszakasz, mondjuk, egy hétre való, s van egy íve a dolognak. Az elején nem tudhatom pontosan, hogy mit fogok hazavinni. Nem mindig látom előre, hová kell beleilleszteni, a könyv melyik részébe, fejezetébe. Ismernem kell, hogy az előző napokban mit végeztem, így tudok egyre célirányosabban mozogni a terepen, hiszen az egésznek a végén valahogy össze kell köszönnie. Mondjuk, egy templombelsőt nem oldhatsz meg ugyanúgy, mint az előző helyszíneken, mert féltő, hogy unalmas lesz, amikor a könyvet lapozod. Tehát egyre körültekintőbbnek kell lenned a részleteket illetően. Az ilyen jellegű munkáknál a selejteket dobálom ki, a duplikátumokat vagy a technikailag nem megfelelő képeket.

✓ **Vannak kedvenc tájaid, tájrészletek vagy épületek? Ha kellene választanod hármat vagy ötöt?**

✓ Ha a mai Magyarországon maradunk, akkor a Zemplén és a Balaton-felvidék.

✓ **És épületeknél?**

✓ Szeretem a szecessziót. Hibának érzem, hogy a budapesti szecessziót nem favorizáljuk jobban. Volna mit mutogatni a világnak. Kevés város büszkélkedhet olyan lépcsőházakkal, ahol Roth Miksa üvegablakai világítanak.

✓ **Egy korábbi beszélgetésünkben előkerült, hogy amikor a pápa Csíksomlyóra látogatott, te kiutaztál fotózni.**

✓ Na, abból nem lett semmi. Ott voltam. Egy kockát sem csináltam. Mondjam el a történetet röviden?

✓ **Természetesen.**

✓ Előző éjszaka érkezünk meg a szálláshelyünkre. Kérdeztük, hogy is lehetne feljutni valami igazán jó helyre, ahonnan fényképezni lehet. Mondták, hogy ebben az esetben induljunk el legkésőbb fél öt és háromnegyed öt között, mert öt órától már be lehet menni. Komolyan vettük, elindultunk, elsőként kaptattunk fölfelé a román rendőrök és katonák sorfala között. Nagy volt a készültség. Fél hatkor már a beengedő kapunál voltunk, ahol átkutatták mindenünket. Amikor a sátor alól kiléptünk, leszakadt az ég. Olyan irgalmatlan felhőszakadás volt, hogy húsz percen belül mindenünk átázott, a táskám, a kabátom, még az alsógatyám is. Próbáltam szélben a testemmel védeni a kamerát, de hiába, csurgott róla a víz! Közben elsőként értük el a megfelelő helyet, rátámaszkodtunk a korlátra, az emberek gyorsan gyűltek mögöttünk. Álltunk körülbelül egy vagy másfél órát. Rettenetesen fáztunk, úgy éreztem, hogy a fényképezőgépetől elbúcsúzhatok. Az volt az érzésem, hogy elő sem tudom majd venni a gépemet az órák múlva kezdődő misén. Végül a vacogó feleségemhez fordultam, látta rajtam, hogy magam is küszködök, s hogy még ilyet az életben nem javasoltam... Rám nézett, és azt mondta: értem, menjünk. Egyszerűen nem bírtuk tovább. Eljöttünk. Persze a pápa beszéde alatt elállt az eső, kisütött a nap.

✓ **Ezért pápa...**

✔ Igen. De ott voltunk a következő misén is, amely egy hét múlva volt, s ami az igazi búcsú időpontja. Ott már tudtam fényképezni, de őszintén szólva engem nem is a pápa érdekelt, hanem a csángók archaikus hitvilágát is szeretném valahogyan beleszőni a mostani gyűjtéseembe. De nem lehet mindig mindent lefényképezni.

✔ Ha már a Kortársban beszélgetünk, adódik a kérdés, hogy kik a kedvenc irodalmi szerzőid.

✔ Húú! Kamaszkoromban végigolvastam az összes Hemingwayt, mert akkor azt a hősi időszakomat éltem. Ha a mai világot nézzük, akkor a Szilágyi István-féle alkotók jobban tetszenek. Már mint a kolozsvári Szilágyi István. Sajnos még mindig nem jelent meg a könyve, amit jó pár éve ígérget, de a *Kő hull apadó kútba* és a *Hollóidő* című könyvét nagyon szeretem. Költőkből is hosszú a névsor Kányádi Sándortól Nagy Lászlón át József Attiláig.

✔ Mennyi időd van olvasni?

✔ Sajnos kevés. A Székelyföldön élő Ferenczes Pista új könyvét vettem kezembe néhány napja, vastkos kötet, lassan haladok vele. Mindig van valami felkészültnivalóm, amihez hozzá kell olvasni innen-onnan, s ez bizony elveszi az irodalomtól az időt.

KAISER OTTÓ, Csíksomlyói búcsú (Erdély)